

■ ■ ■ ІННОВАЦІЙНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 330.341.1:338.439

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ©

*А.А. БРОЯКА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,*

*О.П. ХАЄЦЬКА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)*

У статті висвітлено сучасний стан харчової промисловості України, здійснено аналіз проблем розвитку та функціонування галузі в умовах сьогодення на основі оцінки основних економічних показників її діяльності.

У ході роботи проаналізовано основні тенденції та особливості розвитку харчового виробництва в Україні, охарактеризовано показники роботи підприємств-виробників харчових продуктів. Окреслено перспективні ринки збуту українських продовольчих товарів.

Проаналізовано обсяги капітальних інвестицій в харчову галузь, їх вплив на розвиток промисловості. Наведено причини нестабільності інвестиційної діяльності в Україні та чинники, які впливають на активізацію їх залучення.

Розглянуто особливості впровадження інноваційних проектів на підприємствах харчової промисловості та основні проблеми, що виникають при їх реалізації. Досліджено стан та проблеми інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості та визначено перспективи розвитку харчової галузі.

Ключові слова: харчова промисловість, виробництво, інновації, інвестиції, продовольчий ринок, експорт, імпорт.

Табл. 4. Рис. 6. Літ 15.

Постановка проблеми. Харчова промисловість є стратегічно важливою складовою народного господарства кожної країни, її ефективне функціонування є фактором економічного та соціального зростання. Харчова промисловість України задовольняє потреби споживачів у продовольчих товарах, формує потужний експортний потенціал та сприяє формуванню державного бюджету через надходження іноземних інвестицій, а також забезпечує робочими місцями населення країни.

Харчова промисловість вважається провідною галуззю, оскільки формує майже 10% вартісних обсягів випуску продукції України. Близько 5,5 тис. підприємств різного розміру задіяні у виробництві харчових продуктів, на яких

© А.А. БРОЯКА, О.П. ХАЄЦЬКА, 2018

працює майже 300 тис. осіб. Ця галузь забезпечує наповнення державного бюджету (входить у першу п'ятірку) та показує найвищі темпи зростання обсягів виробництва продукції серед інших галузей економіки [1, с. 8].

У сучасних умовах динамічного розвитку бізнесу, для того, щоб посісти передові позиції на ринку, необхідно впроваджувати інноваційні технології у свою діяльність. Від рівня розвитку харчової промисловості залежить розвиток внутрішнього і зовнішнього аграрних ринків, рівень та якість життя населення. Загалом харчова промисловість споживає 70 % від світового обсягу видобутку прісної води та використовує 37 % усіх земель сільськогосподарського призначення. Також на харчові підприємства припадає чверть світових обсягів викидів вуглекислого газу. Умови, в яких функціонують підприємства харчової промисловості України, не сприяють їхньому розвитку та підвищенню рівня конкурентоспроможності. Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств у харчовій промисловості нашої країни характеризується нестабільністю, фінансовою незбалансованістю, вимагає державного регулювання та потребує активізації та оптимізації напрямків її розвитку.

Харчова промисловість є важливою для розвитку економіки нашої країни. Прискорення євроінтеграційних процесів в Україні та пошук нових іноземних ринків збуту вимагає дослідження особливостей інноваційно-інвестиційного розвитку галузей харчової промисловості як основного чинника їх конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного функціонування розвитку підприємств харчової промисловості та факторів, які на це впливають, розглядалися в роботах багатьох вчених: Л. Дейнеко, В. Ємцева, Г. Калетніка [1], Б. Пасхавера, О. Пилипенко [2], П. Саблука, О. Семененко [7], Е. Шелудько, Є. Шермана [13] та інших.

Дослідженню теоретичних і практичних питань організації та управління інвестиціями в харчовій промисловості присвячено значну кількість наукових праць таких вчених, як: П. Борщевський, О. Василенко, В. Геєць, О. Коваленко, Д. Крисанов, В. Ландик, В. Россоха та інші.

Значний внесок у розвиток теоретичних та практичних основ інноваційної діяльності здійснили: Б. Санто, Й. Шумпетер, вітчизняні вчені: Л. Антонюк, Н. Гончарова, Н. Давлетбаєва [12] М. Денисенко, А. Дискіна [14], Є. Лазарева, А. Мазаракі, Б. Малицький, Г. Савіна, О. Ястремська та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження проблем функціонування харчової промисловості, визначення тенденції інвестиційно-інноваційного розвитку харчових підприємств в умовах посилення конкуренції на світових продовольчих ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток харчової промисловості, задоволення потреб внутрішнього ринку в продовольчих товарах та формування експортного потенціалу, перманентно зростаючий світовий попит на продовольство є головними завданнями економічної політики України, що є стимулом до розвитку підприємств харчової промисловості. Харчова промисловість є важливою складовою агропромислового комплексу. Вона об'єднує більше 40 підгалузей і виробництв, важливе місце у комплексі посідають: борошно-круп'яні, макаронні, консервні, олійно-жирові, спиртові, виноробні, цукрові, кондитерські, молочні, м'ясні, рибні, овочеві підприємства (рис. 1). До її складу входять галузі, підприємства яких виробляють продукти харчування, а також мило, тютюнову,

парфумерно-косметичну продукцію та ін. Найбільша частка, понад 27,94%, припадає на продукцію олійно-жирової промисловості, 13,3% – на м'ясо та м'ясну продукцію, 10,5% – молочні продукти, 11% – напої [7, с. 169].

Рис. 1. Харчова промисловість та її основні підгалузі

Джерело: побудовано авторами

У сучасних умовах харчова промисловість має надзвичайно сприятливі умови для ефективного розвитку. Водночас вона залежить й від інших галузей: машинобудівної, нафтопереробної, енергетичної, хімічної. Значний вплив на її розвиток здійснює також фінансова забезпеченість населення, яке споживає продукцію.

Україна може бути продовольчо незалежною, має достатній природно-економічний потенціал для виробництва харчових продуктів, але існує ряд проблем, які є нагальними для харчової промисловості:

- залежність від загальноекономічної та політичної ситуації в країні, ресурсної бази підприємств та купівельної спроможності населення;
- недостатність фінансової підтримки підприємств та зміни в обсягах виробництва харчової продукції не сприяє належному відновленню, реконструкції та модернізації необоротних активів і впровадженню досягнень НТП;
- недостатнє використання потенціалу окремих галузей;
- значна зношеність виробничих потужностей підприємств харчової промисловості та висока вартість їх оновлення;
- відсутність досконалої нормативно-законодавчої бази регулювання харчової промисловості та належної державної підтримки;
- відсутність чіткої інвестиційно-інноваційної політики;
- низький рівень інвестиційного забезпечення інноваційних процесів у галузі харчування [3, с. 455].

Світова економічна криза 2008 року призвела до скорочення ринків збуту готової продукції та зниження рівня прибутків вітчизняних харчових підприємств (зменшилося виробництво м'яса, молока, вершкового масла, твердих сирів, борошна, хліба), знизилась їх рентабельність та зросла кількість збиткових підприємств харчової промисловості України, на українських підприємствах

спостерігається поступове зниження обсягів виробництва продуктів харчування. Але окремі підгалузі харчової промисловості (виробництво олії, меду, продукції птахівництва) продовжують розвиватися та відіграють вагому роль в євроінтеграційних процесах [3, с. 459].

Після політичних подій 2013-2014 рр. перед українською харчовою промисловістю постав ряд проблем, вирішення яких безпосередньо впливає на економічний стан країни. Серед основних подій можна зазначити втрату значної частки історично сформованого ринку збуту. Після введення Росією ембарго зменшився експорт українських сирів, але в цей же час зросло виробництво та експорт сухого молока до інших країн, що частково компенсувало виробникам втрати російського ринку [3, с. 455].

У таблиці 1 наведено основні показники роботи підприємств із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів протягом 2013-2016 рр.

Таблиця 1

Основні показники роботи підприємств України з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2013-2016 рр.

Назва показника	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення 2016р. до 2013р., +/-
Кількість підприємств	6407,0	5528,0	5502,0	5198,0	-1209,0
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	253439,0	302392,0	398023,0	462419,0	208980,0
у % до загального обсягу у промисловості	19,2	21,4	22,4	21,4	2,2
Підприємства, які одержали прибуток, %	62,9	62,4	72,3	68,6	5,7
Підприємства, які одержали збиток, %	37,1	37,6	27,7	31,4	-5,7
Продуктивність праці, (тис. грн на рік)	648,0	862,0	1239,0	1008,0	360,0
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	329,0	309,0	277,0	277,0	-52,0
у відсотках до загальної кількості працівників у промисловості	17,0	17,1	16,8	17,0	0,0
Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника, грн	3110,0	3380,0	4184,0	6069,0	2959,0
Рентабельність операційної діяльності, %	6,1	5,1	6,1	3,8	-2,3

Джерело: [4, 5]

Як видно з таблиці 1, кількість підприємств харчової промисловості зменшилась, а обсяг реалізованої продукції навпаки збільшився. Крім того, зростає й кількість прибуткових підприємств. Кількість зайнятих у харчовій промисловості має тенденцію до скорочення протягом останніх років, але у відсотках до загальної кількості працівників у промисловості має зростаючий характер. Частка підприємств, які одержали збиток зменшується, а рівень заробітної плати – зростає. Усі ці

показники свідчать про позитивні зрушення у харчовій промисловості останніми роками. Рентабельність операційної діяльності була на середньому рівні, в загальній тенденції зростання з 2013 по 2015 рр. на 1 % щорічно, крім 2016 року, коли відбулося її зменшення майже в два рази.

При цьому слід мати на увазі, що конкурентоспроможність різноманітних видів продуктів харчування суттєво відрізняється. Зокрема зростають обсяги виробництва соняшникової олії та загальні обсяги виробництва зернових і цукру в країні, виробництво коньяку та пива, що зумовлено їхньою спрямованістю на експорт. Спостерігається позитивна динаміка зростання експорту готової продукції: хліба та хлібобулочних виробів, кондитерської продукції.

Продовольчий ринок та харчова промисловість зокрема, знаходяться під впливом різних факторів: макроекономічних, фінансових, техніко-технологічних, інституційних, інноваційних та інших [1]. На кризові явища найбільше реагували виробники м'ясо-молочних продуктів, цукру, борошна, хлібобулочних виробів, причинами чого були: невважена політика держави в галузі, недостатні обсяги та якість сировини, неповне використання виробничих потужностей, зміна чисельності населення країни тощо (рис. 2).

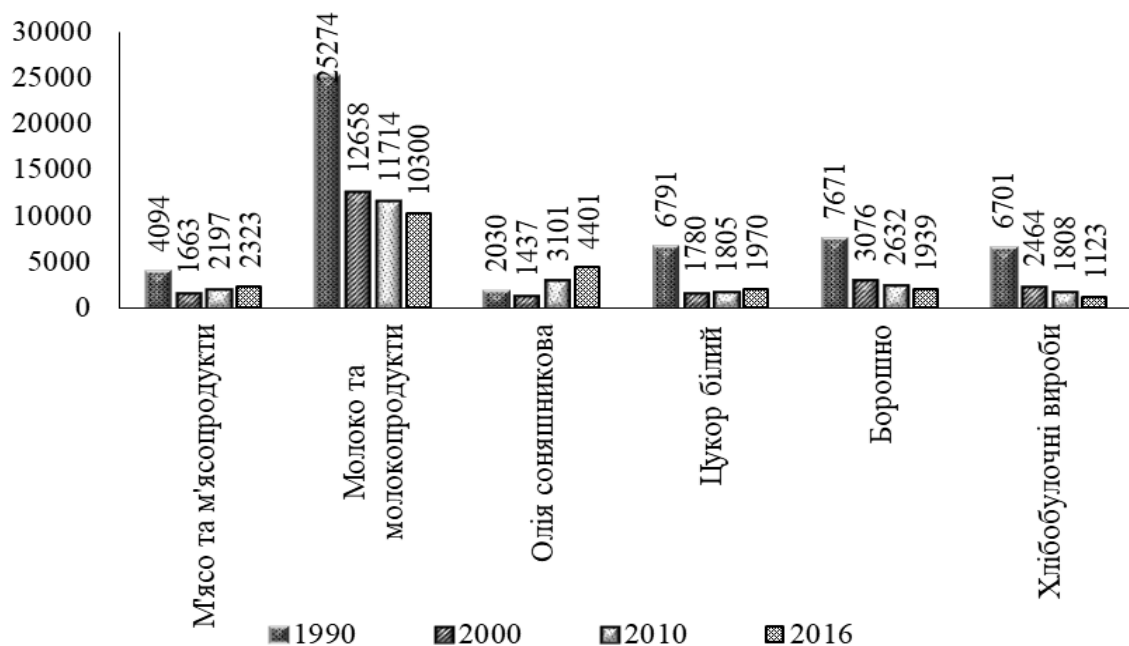

Рис. 2. Динаміка виробництва найважливіших видів харчових продуктів в Україні у 1990-2016 рр., тис. т

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

Незважаючи на спад обсягів виробництва продуктів харчування протягом останніх років, у 2016 році найбільша частка в обсязі реалізації промислової продукції припадала на виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів.

Послаблення рівня матеріально-технічної бази сільського господарства призвело до зменшення обсягів виробництва багатьох видів аграрної продукції. В обсягах реалізованої продукції переважає: виробництво олії та тваринних жирів;

виробництво та реалізація м'яса та продуктів з нього, виробництво напоїв та інші. Скорочення виробництва супроводжувалось скороченням кількості підприємств харчової промисловості.

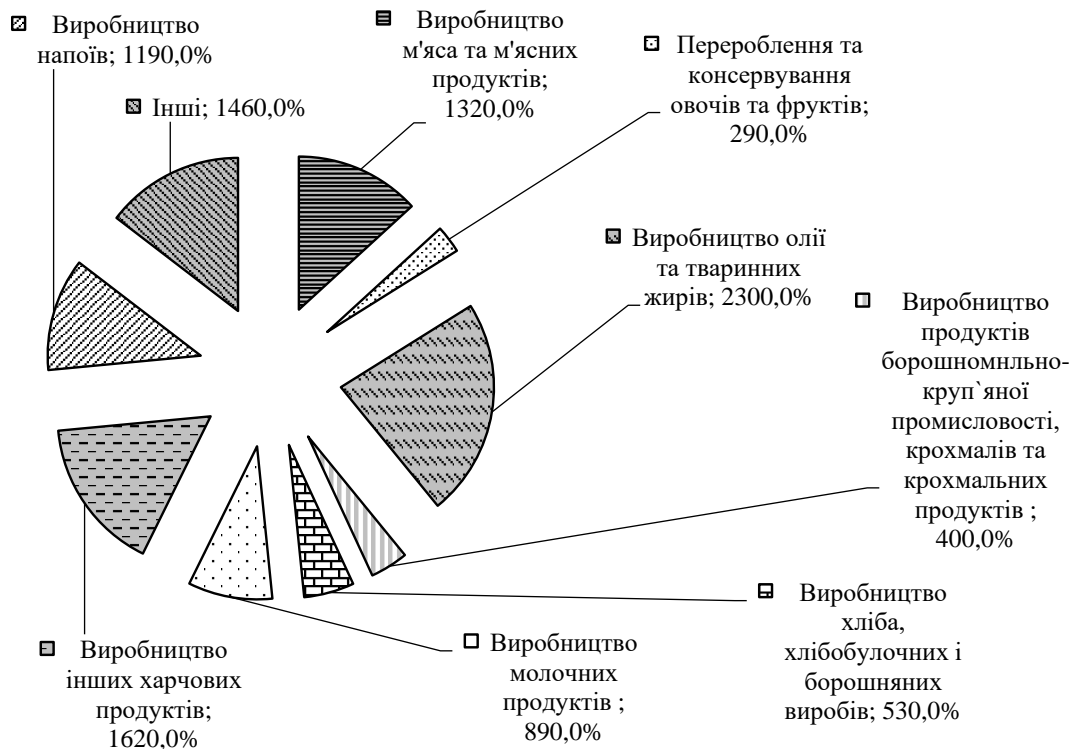

Рис. 3. Структура обсягів реалізованої харчової продукції в Україні в 2016 році
Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

У розрізі обсягів реалізації по окремих групах товарів у 2015-2016 рр. спостерігалася наступна ситуація (табл. 2). У 2016 році, порівняно з 2015 роком, збільшилися обсяги реалізації більш конкурентоздатних видів продукції, таких, як цукор (на 34,4%), олія, маргарин та жири (на 18,3%), мінеральні води та безалкогольні напої (на 6,9%). Також, у зв'язку зі збільшенням виробництва продукції птахівництва, зросла реалізація м'яса та м'ясних субпродуктів. При цьому відбулося зменшення споживання спиртних напоїв на 19,7%, скоротилася реалізація бакалійної продукції (на 7,6%), хліба та хлібобулочних виробів (на 5,7%), соків та консервів (на 4,1%), кондитерських виробів (на 3,3%); молочної продукції (на 3,2%). Зниження попиту на цю продукцію є наслідком збільшення цін реалізації та зниження купівельної спроможності населення, а також зменшення обсягів експорту.

Харчова промисловість є однією із провідних галузей вітчизняної економіки. Вона гарантує продовольчу безпеку держави, формує її експортний потенціал, здатна позитивно впливати на динаміку економічного зростання України. В умовах сьогодення українська харчова промисловість переживає нелегкі часи. Водночас відбувається активізація діяльності щодо розширення ринків збуту та вирішення питань якості продукції, оснащеності підприємств, що виробляють продукти харчування тощо. Українська продукція стала більш вразливою до змін попиту на ринках країн Далекого Сходу, тому українській харчовій промисловості необхідно змінювати пріоритети своєї діяльності та модернізувати виробництво [7, с. 175; 3, с. 456].

Таблиця 2

**Обсяги реалізації окремих груп товарів харчової промисловості України
у 2015-2016 рр.**

Групи товарів	2015 рік	2016 рік	Темп зростання 2016 р. до 2015 р. %
М'ясо та субпродукти, тис. т	1215,7	1332,6	109,6
Соки та консервовані соки, тис. т	595,1	571,0	95,9
Олія, маргарин та жири, тис. т	3874,4	4585,0	118,3
Молочна продукція, тис. т	1683,3	1629,6	96,8
Хліб, борошно, крупи, тис. т	3245,6	3062,0	94,3
Цукор, тис. т.	1465,8	1970,0	134,4
Кондитерські вироби, тис. т	616,2	596,0	96,7
Соуси, спреди, приправи, тис. т.	340,1	314,3	92,4
Спиртні напої, тис. дал	30495,0	24799,0	81,3
Мінеральні води та безалкогольні напої, млн дал	217,2	232,3	106,9
Сигарети, млрд шт.	92,9	98,2	105,7

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

Розвиток виробництва різних видів продукції повністю залежить від інвестиційної політики уряду України та створення належного інвестиційного клімату для іноземних підприємців. Це стосується і харчової промисловості, яка є досить привабливою для вітчизняних та закордонних інвесторів. За даними Державної служби статистики у 2016 році ця галузь займає 2-е місце за обсягами прямих іноземних інвестицій (після металургії, в яку традиційно спрямовується понад 40 % усіх іноземних інвестицій) [8, с. 61]. На рис. 4 представлено основні країни-інвестори в харчову промисловість України (станом на 31.12.2016 року).

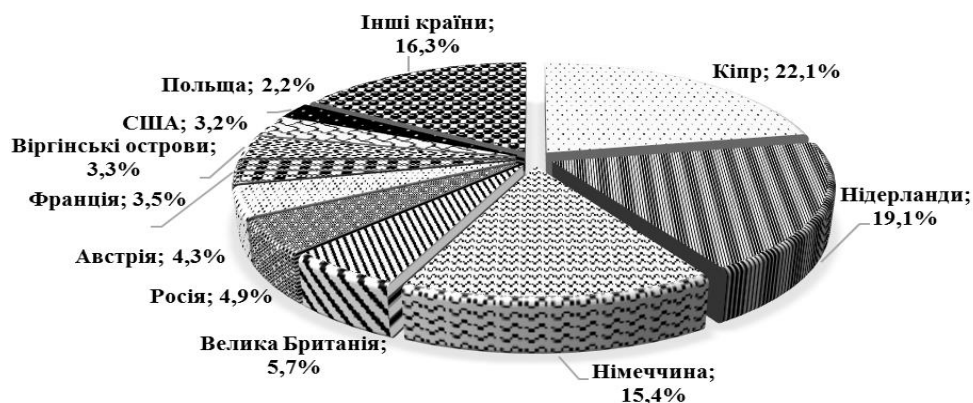

Рис. 4. Основні країни-інвестори в харчову промисловість України у 2016 р.

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

Основними країнами-інвесторами у харчову промисловість України останніми роками є Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Велика Британія та ін.

У структурі прямих іноземних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів найбільшу частку складають інвестиції у:

- виробництво напоїв;

- виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів, цукру, чаю та кави, прянощів та приправ, готової їжі та страв;
- виробництво олії та тваринних жирів;
- виробництво молочних продуктів;
- перероблення та консервування плодів і овочів;
- виробництво тютюнових виробів;
- виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів;
- виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалю та крохмальних продуктів;
- виробництво м'яса та м'ясних продуктів та ін. [7, с. 175].

Для створення сучасної високорозвиненої індустрії харчування Україні необхідно близько 20-25 млрд грн капіталовкладень, що можливо реалізувати за рахунок як іноземних, так і внутрішніх інвестицій, амортизаційних відрахувань на відтворення виробничого потенціалу, банківських і податкових кредитів та інших джерел [7, с. 175]. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності представлені у таблиці 3.

Таблиця 3

Капітальні інвестиції в Україну за видами економічної діяльності у 2010-2016 рр. (млн грн)

	Роки							Відхилення, млн грн (+/-)	
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016 р. до 2015 р.	2016 р. до 2010 р.
Усього	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4	359216,1	86099,7	178640,6
Сільське, лісове та рибне господарство	11062,6	16466,0	18883,7	18587,4	18795,7	30154,7	50484,0	20329,3	39421,4
% до усіх інвестицій	6,1	6,8	6,9	7,4	8,6	11,0	14,1	3,1	8
Промисловість	55384,4	78725,8	91598,4	97574,1	86242,0	87656,0	117753,6	30097,6	62369,2
% до усіх інвестицій	30,7	32,6	33,5	39,0	39,3	32,1	32,8	0,7	2,1
Будівництво	29767,0	31990,8	40760,3	40796,2	36056,7	43463,7	44444,0	980,3	14677
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	18550,4	24067,9	24531,6	22190,3	20715,7	20662,9	29956,8	9293,9	11406,4
Тимчасове розміщення й організація харчування	1033,2	1572,7	2264,9	1476,8	1482,0	1393,1	1477,9	84,8	444,7
% до усіх інвестицій	0,6	0,7	0,8	0,6	0,7	0,5	0,4	-0,1	-0,2
Операції з нерухомим майном	9861,0	14598,9	12368,6	13550,4	11230,2	11899,0	19665,0	7766	9804
Освіта	1818,4	2090,7	1463,5	1030,5	820,9	1540,1	2257,3	717,2	438,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1920,1	2113,2	2707,2	1746,2	1223,9	2367,2	4479,0	2111,8	2558,9

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

Інвестиції, передусім, потрібно спрямовувати у стратегічні галузі: цукрову, олійно-жирову, плодово-овочево-консервну, лікєро-горілчану, виноробну, соляну та інші, що виробляють конкурентоспроможну продукцію для внутрішнього й

зовнішнього ринків [7, с. 175]. Як видно з таблиці 3, у аналізований період обсяги капітальних інвестицій зростають, у 2016 році, у порівнянні з 2010 роком, вони збільшилися на 50 %. Збільшення спостерігається як в промисловості, так і в сільському господарстві. На жаль, в організації харчування відсоток капітальних інвестицій поки що залишається незначним.

Важливим етапом є дослідження чинників, що впливають на інвестиційну діяльність у харчовій промисловості та характеризують її стан і перспективи розвитку. Завдяки вкладеним інвестиціям розширюються й удосконалюються виробничі потужності, забезпечується їх приріст, відбувається підвищення технічного рівня й поліпшення розміщення діючих виробництв. Завдяки реалізації інвестиційної політики визначаються потреби у фінансових коштах; розробляються інвестиційні проекти [9, с. 18].

З 2013 по 2016 рік капітальні інвестиції у розвиток галузі мали різну динаміку. У 2014 році обсяг капітальних інвестицій зменшився на 12 % порівняно з попереднім роком, у 2015 році залишився на рівні 2014 року, але у 2016 році зріс на 25 % (рис. 5).

Причинами зниження інвестиційної активності в харчовій промисловості були: економічна криза, інфляційні процеси, скорочення інвестиційних витрат бюджету при зростанні фінансування інвестицій із власних і залучених коштів підприємств, нестійкий фінансовий стан підприємств харчової промисловості, відсутність державної інвестиційної стратегії, недосконалість законодавства [2, с. 17].

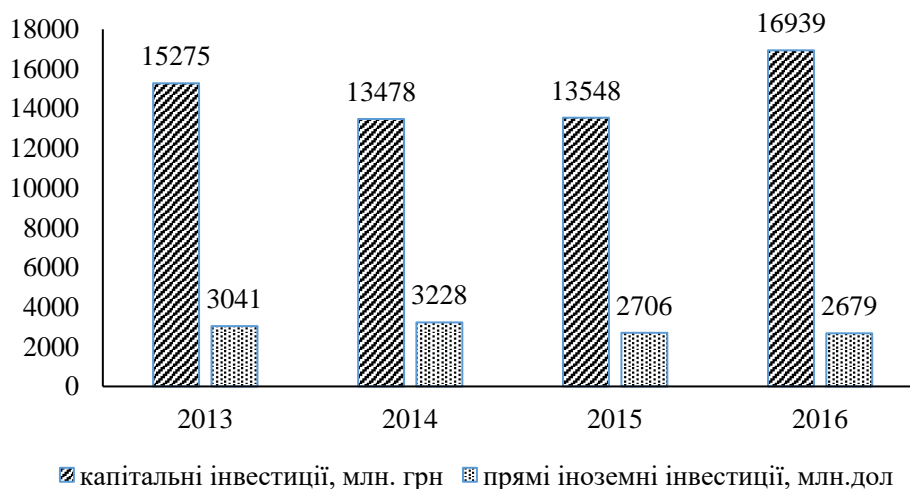

Рис. 5. Динаміка інвестицій в харчову промисловість України у 2013-2016 рр.

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

Скорочення інвестицій у галузях харчової промисловості пов'язане із застосуванням нової прогресивної техніки та технологій в інших країнах та посилює технологічне відставання України від розвинутих країн світу у довгостроковій перспективі [9, с. 19].

З метою створення економічної зацікавленості в інвестуванні харчової промисловості України доцільно впровадити для нових реструктурованих підприємств галузі систему пільгового оподаткування [9, с. 20]. Необхідно залучати до інвестиційного процесу нагромадженій банками фінансовий потенціал, забезпечити дешеві довгострокові кредити та інше.

На активізацію залучення іноземних інвестицій в харчову промисловість України впливають ряд чинників, серед яких: стабілізація законодавчої бази; сприятлива фінансово-кредитна система; поліпшення умов для іноземного інвестування та ряд інших.

На сучасному етапі розвитку підприємств харчової промисловості важливими та актуальними завданнями є підвищення якості функціонування галузі, конкурентоспроможності продукції, що можливо за умови застосування інноваційних підходів у галузі.

Процес оновлення харчової продукції вимагає перманентних інновацій. Підприємства застосовують новітні технології, для цього необхідне придбання устаткування, час, достатність фінансових ресурсів, що сприяє нововведенням та, в подальшому, – підвищенню рівня їх конкурентоспроможності [10, с. 86].

Інноваційний розвиток підприємства включає [11]:

- цілеспрямованість;
- системність;
- неухильність;
- сприйняття змін;
- наявність відповідної системи управління.

На рис. 6 наведено основні види інновацій в харчовій промисловості.

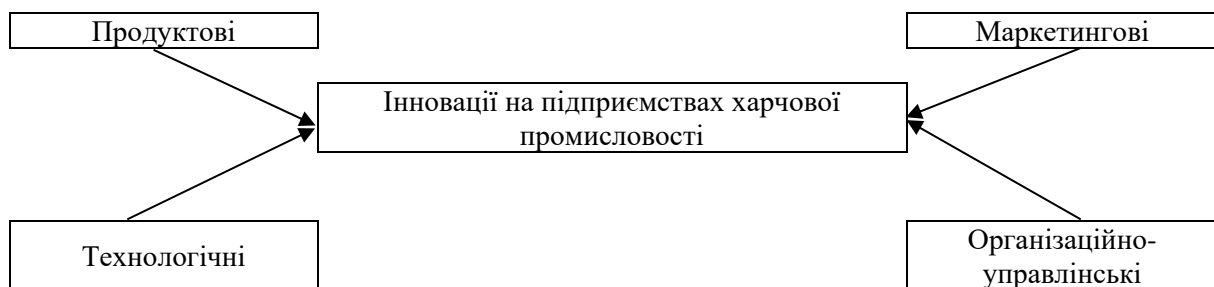

Рис. 6. Види інновацій на підприємствах харчової промисловості

Джерело: сформовано авторами

Продуктові інновації – це переважаючі інновації в харчовій промисловості, без яких складно виробити нові якісні продукти, які б мали кращі споживчі якості. Технологічні інновації – це застосування ресурсозберігаючих технологій та вдосконалення технічних інновацій, скорочення тривалості виробничого циклу. Маркетингові інновації – впровадження новітніх методів маркетингу, просування на нові ринки збуту, зміни в дизайні, збільшення обсягів продаж. Організаційно-управлінські інновації пов'язані з методами управління підприємствами, оптимізацією бізнес-процесів, виробництва, транспортування та збуту [12, с. 78].

Низька інноваційна активність підприємств харчової промисловості є негативним чинником для розвитку соціально-економічних аспектів, який призводить до низької економічної ефективності галузі. Для підвищення інноваційної діяльності потрібно розширювати ринки збуту, покращувати якість продукції та диверсифікувати її асортимент.

Для впровадження інновацій існує ряд умов, які підтверджують потребу в інноваціях на підприємствах: зростання конкурентоспроможності, підвищення вартості енергоресурсів та інших важливих виробничих факторів. Завдяки інноваціям посилюються позиції на відповідних ринках. Інновації забезпечують розвиток підприємства та конкурентну перевагу.

Інновації в харчовій промисловості – це результат використання інтелектуальних розробок у сфері виробництва високоякісної продукції, що сприяє забезпеченню продовольчої безпеки країни, збільшенню обсягів виробництва за дотримання екологічних норм, освоєнню нових видів продукції, поліпшенню умов праці, застосуванню механізмів ресурсозбереження, скороченню витрат ресурсів у виробничому процесі та збільшенню термінів зберігання продуктів харчування [14].

Кількість впроваджених інновацій та нових технологічних процесів з 2013 по 2015 роки зменшилася на 48 % та 40 % відповідно (табл. 4).

Обсяги фінансування інноваційної діяльності у 2014 році збільшились на 28 % порівняно з 2013 роком та зменшились на 29 % у 2015 році у порівнянні з 2014 роком, причиною цього є зміна кількості функціонуючих підприємств та нестабільність у харчовій галузі (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка основних показників інноваційної діяльності харчової промисловості України у 2013 - 2015 рр.

Показник інноваційної діяльності	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення 2015 р. до 2013р., +/-
Кількість підприємств, які створили інновації, од.	321,0	265,0	246,0	-75,0
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	219,0	231,0	116,0	-103,0
Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції, од.	751,0	723,0	455,0	-296,0
Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних, од.	50,0	44,0	41,0	-9,0
Обсяги фінансування інноваційної діяльності, тис. грн	1700695,0	2173610,0	1540272,0	-160423,0
у тому числі за рахунок коштів				
власних	1768502,0	1476577,0	1768502,0	0,0
державного бюджету	5,8	0,4	5,3	-0,5
місцевих бюджетів	0,0	0,0	280,0	280,0
іноземних інвесторів	137643,6	380,0	0,0	-137643,6
кредитів	85765,8	403218,3	1638,0	-84127,8
інших	0,0	1509,2	0,0	0,0

Джерело: [6]

У структурі фінансування інноваційної діяльності у 2013 році переважала частка власних коштів, коштів іноземних інвесторів та кредитів; у 2014 році – обсяг капіталовкладень у інноваційну діяльність збільшився на 27,8 % при різкому зменшенні коштів іноземних інвесторів та збільшенні кредитів; у 2015 році обсяг фінансування інноваційної діяльності харчової галузі зменшився на 30 %, при чому майже усі грошові потоки склалися з власних коштів, та з'явилися нові джерела фінансування (з місцевих бюджетів) [5, 14, 15].

Для більшості областей нашої країни значення харчової промисловості є доволі вагомим (обсяг реалізованої продукції займає понад 35 %). У 2016 році лідерами у виробництві продукції харчування були: м. Київ (18,2 %), Вінницька (8,8 %), Київська (7,6 %), Полтавська (7,5 %), Дніпропетровська (7,1 %), Харківська (6,2 %), Черкаська область (6,1 %). Вони забезпечили 61,5 % обсягу виробництва харчової промисловості України. Знизились обсяги виробництва у Волинській, Дніпропетровській, Рівненській, Житомирській, Чернівецькій та Херсонській областях [6; 7].

Харчова промисловість тісно пов'язана з сільським господарством, яке постачає сировину, від нього залежать обсяги виробництва продовольчих товарів, їх асортимент, якість та цінова тенденція на продовольчому ринку країни. Перешкодою для розвитку харчової галузі є ряд факторів, зокрема: недостатня ефективність ринків сільськогосподарської продукції, монополія торговельних компаній, невідповідність системи державного регулювання безпечності харчових продуктів європейській та міжнародній практиці. На жаль, ще багато підприємств харчової промисловості характеризуються технічною відсталістю та низькою інноваційною активністю. Проте за умови удосконалення ресурсозбереження та екологічності процесів у харчовій промисловості буде збільшуватись й впровадження інновацій у галузі.

Загалом харчова промисловість України характеризується нестабільністю в інноваційній діяльності, недостатньою збалансованістю фінансових джерел, відсутністю визначених пріоритетів, вимагає заходів регулювання на державному рівні, які б сприяли активізації її розвитку.

Висновки. Проаналізувавши основні показники розвитку підприємств харчової промисловості, її інвестиційно-інноваційну діяльність, можна відзначити, що харчова промисловість є достатньо перспективною та конкурентоздатною галуззю, формує потужний експортний потенціал. Тому розвиток харчової промисловості має бути комплексним враховуючи підгалузеву диференційованість, трудовий потенціал, вагомість окремих товарних груп в експортній діяльності країни та інше. Для сприяння інноваційному розвитку підприємств харчової промисловості мають враховуватися світові тенденції, внутрішній та зовнішній попит на окремі види інноваційної продукції, для чого потрібні: державна підтримка наукових інвестицій; податкове стимулювання інноваційної діяльності; створення сприятливих умов для вкладення іноземного капіталу, пільгове кредитування; модернізація існуючих та створення нових підприємств харчової галузі.

Основними завданнями підвищення ефективності функціонування харчової промисловості України є:

- покращення інвестиційної привабливості та активізація інвестування інноваційних проектів у харчовій промисловості;
- впровадження сучасних технологій у виробничий процес підприємств харчової галузі;
- впровадження систем контролю за якістю та відповідністю стандартам;
- стимулювання експорту та обмеження імпорту продуктів харчування;
- цінова доступність продукції;
- відповідність специфіки харчових підприємств ресурсному потенціалу тощо.

Для ефективного розвитку харчової промисловості та залучення інновацій в галузь необхідно: застосовувати державне регулювання з відповідними важелями впливу, посилювати фінансово-кредитну підтримку та стимулювання інноваційно-

активних підприємств, впроваджувати механізми державно-приватного партнерства. Бюджетне фінансування, державні дотації, збільшення обсягів довгострокового пільгового кредитування, спрощене оподаткування, застосування фінансового лізингу нададуть підприємствам харчового сектору впевненості, стабільності розвитку, можливості запровадження та нарощування інноваційних видів продукції. Виконання вищенаведених завдань допоможе вітчизняній галузі харчування вийти на новий рівень розвитку та підвищити рівень національної економіки.

Список використаних джерел

1. Калетнік Г.М. Сучасні тенденції розвитку харчової промисловості та її місце в економіці держави / Г.М. Калетнік, О.В. Коваленко, А.А. Брояка // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 8 (24). – С. 7-26.
2. Пилипенко О.Є. Розвиток харчової промисловості України / О.Є. Пилипенко // Економіка і соціальний розвиток. Наукові праці НУХТ. – 2017. – Том 23, № 3. – С.15-25.
3. Новойтенко І.В. Перспективи розвитку харчової промисловості в Україні / І.В. Новойтенко, Н.Я. Слободян, В.В. Малиновський. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 11. – С. 454-460.
4. Харчова промисловість України [Електронний ресурс] // Престиж медіа Інформ. – Режим доступу: www.prestigimedia.com.ua.
5. Україна у цифрах 2016. Державна служба статистики України. / за ред. І.Є. Вернера. – К.: 2017. – 240 с.
6. Держстат України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Семененко О.Г. Аналіз розвитку харчової промисловості України / О.Г. Семененко // Економіка та управління. Економічний вісник університету ім. Г. Сковороди. – 2017. – Випуск № 33/1. – С. 168-182.
8. Пашнюк Л.О. Харчова промисловість України: стан, тенденції та перспективи розвитку / Л.О. Пашнюк // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 9-10. – С. 60-63.
9. Товста Т.Л. Інвестиційний фактор розвитку харчової промисловості України / Т.Л. Товста // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 2. – С. 18-20.
10. Туницька Ю.М. Інструментарій забезпечення конкуренто-спроможності експорту продукції харчової промисловості України / Ю.М. Туницька // Бізнес Інформ. – №10. – 2017. – С. 85-93.
11. Руст А.М. Бизнес-модель инновационного развития предприятия [Электронный ресурс] / А.М. Руст, В.Н. Суязов // Вестник Саратовского государственного технического университета. – 2010. – № 4 (49). – С. 252-257. – Режим доступа: <http://lib.sstu.ru>.
12. Давлетбаєва Н.Б. Теоретичні засади інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості / Н.Б. Давлетбаєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 10, частина 2. – С. 77-80.
13. Шерман Є.М. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємств харчової промисловості: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.04 / Шерман Євген Михайлович; М-во освіти і науки України, Херсонський національний технічний університет. – Херсон, 2015. – 247 с. : іл. - Бібліогр.: с. 193-215 (188 назв).

14. Дискіна А.А. Напрями стимулювання інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості в Україні [Електронний ресурс] / А.А. Дискіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – С. 582-585. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua>.

15. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України: аналітична доповідь [Електронний ресурс] / Собкевич О.В., Сухоруков А.І., Шевченко А.В., та інші; за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2013. – 71 с. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

Список джерел у транслітерації / References

1. Kaletnik H.M., Kovalenko O.V. & Broyaka A.A. (2017). Suchasni tendentsii rozvytku kharchovoi promyslovosti ta yii mistse v ekonomitsi derzhavy [Current trends of development of the food industry and its place in the state economy]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economy. Finances. Management: topical issues of science and practical activity*, 8 (24), 7-26 [in Ukrainian].

2. Pylypenko O.Ie. (2017). Rozvytok kharchovoi promyslovosti Ukrainy [The development of the food industry of Ukraine]. *Ekonomika i sotsialnyi rozvytok. Naukovi pratsi NUKhT – Economy and social development. Scientific works of NUKhT*, 23 (3), 15-25 [in Ukrainian].

3. Novoitenko I.V., Slobodian N.Ia., Malynovskyi V.V. (2016). Perspektyvy rozvytku kharchovoi promyslovosti v Ukraini [Actually prospects for the food industry in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of economics*, 11, 454-460 [in Ukrainian].

4. Kharchova promyslovist Ukrainy [Food industry of Ukraine]. (n.d.) Prestyzh media Inform. *prestigemediacom.ua*. Retrieved from www.prestigemediacom.ua [in Ukrainian].

5. Verner I.Ie. (Eds.). (2017). *Ukraina u tsyfrakh 2016 [Ukraine in figures 2016]*. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].

6. Derzhstat Ukrainy. Ofitsiinyi sait. [Site of the State Statistics Service of Ukraine] (2017). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

7. Semenenko O.H. (2017). Analiz rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Analysis of food industry development in Ukraine] *Ekonomika ta upravlinnia. Ekonomichnyi visnyk universytetu im. H. Skovorody – Economics and Management. Economic Herald of the University named after G. Skovoroda*, 33/1, 168-182 [in Ukrainian].

8. Pashniuk L.O. (2012). Kharchova promyslovist Ukrainy: stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Food industry of Ukraine: state, tendencies and perspectives of development]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI – Economic Annals-XXI*, 9-10, 60-63 [in Ukrainian].

9. Tovsta T.L. (2009). Investytsiinyi faktor rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Investment factor of food industry development in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 2, 18-20 [in Ukrainian].

10. Tunitska Ju. M. (2017). Instrumentarii zabezpechennia konkurentospromozhnosti eksportu produktsii kharchovoi promyslovosti Ukrainy [The Instrumentarium for Providing the Competitiveness of Exports of the Food Industry Products of Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, 10, 85-93 [in Ukrainian].

11. Rust A.M. & Suyazov V.N. (2010). *Biznes-model innovatsionnogo razvitiya predpriyatiya* [Business model of Innovative enterprise development]. *Vestnik Saratovskogo gosudarstvennogo tehničeskogo universiteta – Herald of Saratov state technical university*, 4 (49), 252-257. Retrieved from <http://lib.sstu.ru> [in Russian].

12. Davlietbaieva N.B. (2015). *Teoretychni zasady innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv kharchovoi promyslovosti* [Theoretical foundations of innovative development of food industry enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 10, part 2, 77-80 [in Ukrainian].

13. Sherman Ye.M. (2015). *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm rozvytku pidpriemstv kharchovoi promyslovosti* [Organizational and economic mechanism of development of enterprises of the food industry]. *Candidate's thesis*. Kherson: Khersonskiy natsionalnyi tekhnichnyi Universytet – Kherson National Technical University [in Ukrainian].

14. Dyskina A.A. (2016). *Napriamy stymuliuvannya innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv kharchovoi promyslovosti v Ukraini* [Directions of Stimulation of Innovative Development of Enterprises of the Food Industry in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of economics*, 10, 582-585. Retrieved from <http://global-national.in.ua> [in Ukrainian].

15. Sobkevych O.V., Sukhorukov A.I., Shevchenko A.V. at all. (2013). *Innovatsiinyi rozvytok promyslovosti yak skladova strukturnoi transformatsii ekonomiky Ukrainy. analitychna dopovid* [Innovative development of industry as a component of the structural transformation of the Ukrainian economy: an analytical report]. Ya.A. Zhalilo (Ed.). Kyiv: NISD. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua> [in Ukrainian].

ANNOTATION

CURRENT STATE AND TRENDS OF INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF FOOD PRODUCING ENTERPRISES

BROYAKA Antonina,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Economics,

KHAIETSKA Olha,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Economics,
Vinnitsia National Agrarian University,
(Vinnitsia)

The article describes the current state of food industry in Ukraine, provides the analysis of the industry's development and the problems of its functioning in present conditions based on the evaluation of its main economic indicators. The research is based on the information of the State Statistics Service of Ukraine and the review of articles in professional scientific journals. The main stages, trends and peculiarities of food production development in Ukraine are investigated; performance indicators of food producing enterprises are characterized. The prospective areas for Ukrainian food product market are noted. The analysis of the volume of capital investments in food industry and

their influence on the development of industry is conducted. The reasons for the instability of investment activity in Ukraine and the factors that influence the rate of attraction of investments are given. The peculiarities of implementation of innovative projects at food industry enterprises and the main problems that arise during their implementation are considered. The situation and problems of innovation development of enterprises of food industry is analysed and the prospects for future development of it are determined.

Key words: food industry, production, innovation, investment, food market, export, import.

Tabl. 4. Fig. 6. Lit. 15.

АННОТАЦИЯ СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ИННОВАЦИОННО- ИНВЕСТИЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

БРОЯКА Антонина Анатольевна,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономики,

ХАЕЦКАЯ Ольга Петровна,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономики,

**Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)**

В статье отражено современное состояние пищевой промышленности Украины, проведен анализ проблем развития и функционирования отрасли в современных условиях и осуществлена оценка основных экономических показателей деятельности отрасли. Исследование базировалось на информации Государственной службы статистики Украины и обзоре статей в профессиональных научных журналах. В ходе работы проанализированы основные тенденции и особенности развития пищевой промышленности в Украине, охарактеризованы показатели работы предприятий-производителей пищевых продуктов. Определены перспективные рынки сбыта украинских продовольственных товаров.

Проанализированы объёмы капитальных инвестиций в пищевую отрасль, их влияние на развитие промышленности. Приведены причины нестабильности инвестиционной деятельности в Украине и факторы, влияющие на активизацию их привлечения.

Рассмотрены особенности внедрения инновационных проектов на предприятиях пищевой промышленности и основные проблемы, которые возникают при их реализации. Исследовано состояние и проблемы инновационного развития предприятий пищевой промышленности и определены перспективы развития пищевой отрасли.

Ключевые слова: пищевая промышленность, производство, инновации, инвестиции, продовольственный рынок, экспорт, импорт.

Табл. 4. Рис. 6. Лит. 15.

Інформація про авторів

БРОЯКА Антоніна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: broyaka@vsau.vin.ua).

ХАЄЦЬКА Ольга Петрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: haetska@vsau.vin.ua).

BROYAKA Antonina – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University (3, Soniachna Str., Vinnytsia, 21008; e-mail: broyaka@vsau.vin.ua).

КНАІЕТСКА Olha – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: haetska@i vsau.vin.ua).

БРОЯКА Антонина Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: broyaka@vsau.vin.ua).

ХАЕЦКАЯ Ольга Петровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: haetska@vsau.vin.ua).

